

Skønlitterær tekstteori

6 forelæsninger a 3 timer ved Peter Widell

Planen for de 6 forelæsninger:

1. talehandling (Searle, Austin), implikatur (Grice) og skønlitteratur (den æstetiske vej, bruddet med bogtaveligheden)
2. figurativitet (herunder Kants bidrag til æstetikken)
3. tropicitet (kognitiv versus kommunikativ tropeteori; er metaforen kreativ, og da i hvilken forstand? forholdet mellem de forskellige troper, sådan som de kommer til udtryk som deres respektive brud på Grices maksimer)
4. fiktivitet (opgøret med fiktion som forestilling eller som abstrakt mulighed; præsentationen af en ny pragmatisk teori om fiktivitet)
5. grad af realisme (opgøret med begrebet om realisme som bestemt form for écriture; den filosofiske og den litterære realisme; realismen i litteraturen som mimen af bogstavelige tekster).
6. opsummering

Vigtige filosofiske pointer til inspiration:

Frege: Tanken eksisterer ikke blot i sproget, men også i perceptionen og handlingen

Tanken skal forekomme i en dom, før vi kan sikre reference og sandhedstilskrivning

Austin: Sprog og altid såvel talehandlen som henvisning til (vores perception af og handlen i forhold til) tingene i verden

Searle: alt, hvad der kan menes kan i princippet siges (principle of expressibility)

Grice: Vi må skelne mellem, hvad de ord, vi bruger (konventionelt set) betyder, og hvad vi i forskellige talesituationer vil udtrykke med det, vi siger.

Wittgenstein: Vores fælles verden er en verden, vi kan pege på tingene i og derfor tale om. Den må derfor være offentlig tilgængelig for alle, der vil tale om den. Har vi ved siden af den offentlige verden også en privat verden? En verden, kun vi selv har tilgang til? Muligvis. Men her vil ét i hvert fald være sikkert: Vi vil ikke være i stand til at dele den, sådan som vi kan dele den offentlige verden, fordi vi kan tale om den.

Navne:

Kant (æstetik: det skønne og det ophøjede)

Frege (tanke; reference og givethedsmåde; assertiv)

Wittgenstein (mentale tilstande og begivenheder – billeden i boksen – perception og handling)

Austin (konstativ – performativ; lokution, illokution, perlokution; digtningen som parasitær, hul)

Searle (ytringshandling, konstituerende regel, indirekte talehandling, troper er kommunikativt forankret, åben implikatur, fiktion)

Grice (kommunikative intentioner, okkasionismening, kooperationsprincippet, konversationel implikatur)

Sperber & Wilson (troper som løse implikaturer)

Lakoff & Johnson (troper som udstrakte kognitive mappings fra kildeområder til målområder; ikke nødvendigvis kommunikativt forankret)

Stikord:

(Instrumentel)handling – tale (kooperationsprincippet maksimerer kvantitet (informativitet), kvalitet (sandfærdighed), relation (relevans) og måde (korrekthed)) – konversationel implikatur (brud med kooperationsprincippet) – tekst (hvad binder talehandlingerne i en tekst sammen - kohæsi on og kohærens – brodannelse (bridging)).

Analytisk og syntetisk (prototypisk) – de fire parametre og genrene.

Æstetik: Kants æstetiske dom: reflekterende, deinteresseret, frit spil, formålstjenlighed uden formål, eksemplarisk nødvendighed; det skønne og det ophøjede (tal og begreber); det ophøjede som symbol på det moralske; fornuft og forstand; Wittgenstein: en kompliceret aktivitet ledsaget af en gestus; bemestring; forbindelse mellem kognitiv og emotiv: monotoni -> kedsomhed - kaos -> angst.

Figurativitet: figur – grund; den identiske og varierede gentagelse; identitet og kontrast; konfigurativitet og komparabilitet som et transcendentalt forhold (imod gestaltpsykologerne), mønsterdannelse, rytme og takt; i sproget: variation i tryk, længde og tonehøjde; jambisk, trokæisk, daktylisk og anapæstisk mønster; Anafor (a ... ; a ...), Epistrophe (... a ; ... a), Epanastrofe (a ... b ; b ... c); Symploke (a ... b ; a ... b), Kiasme (a ... b ; b ... a), Anadiplosis (... a ; a ...), Epanalepsis (a ... a ; b ... b); affinitet til musik og dans; det elegante, det harmoniske, det kluntede; figurer som mimen af udtryk for bestemte følelses tilstande.

Tropicitet: trope og metafor; bogstavelig versus ikke-bogstavelig eller tropisk mening; bogstavelig mening: reference i oprindelig indføringssituation (eller dåbssituation) gentaget i fremtidige brugssituationer; semantiske (konstituerende) normer eller regler: "X' tæller som Y i kontekst K."; forskellige traditioner: komparativister (elliptisk simile), interaktionister, kommunikationsteoretikere; kognitive semantikere; metaforens markør, mekanisme og parafrase; MARKØREN: metaforen kan identificeres kommunikativt som brud på korrekthedsmaksimen; ironien som brud på sandfærdighedsmaksimen, symbolet (og allegorien) som brud på relevansmaksimen, tautologien som brud på informativitetsmaksimen; MEKANISMEN: De kognitive semantikere hævder, tropen befinder sig i tanken, og ikke i sproget; der er tale om omfattende

kognitive mappings fra et kildedomæne til et måldomæne (metafor) eller inden for samme domæne (metonymi); METAFORER versus metaforiske udtryk; metaforer som genstand for en videnskabeligt baseret empirisk psykologi versus metaforer som noget, der skal gøres til genstand for en filosofisk rekonstruktion eller hermeneutisk tolkning; PARAFRASE: Tropen som kreativ versus tropen som ornament; tropen som "loose" eller "openended" implikatur; tropen som pragmatisk størrelse, men som beslægtet med den semantiske klasseinklusion; tropen som økonomisk pakke af mulige parafrazer (som kilde til æstetisk behag); tropen som en gentagelse – i det semantiske – af de figurmæssige grundrelationer mellem to eller flere figurer: konfigurativitet og komparabilitet (similaritet eller kontrast); enhver trope kan ses som både en metafor og en metonymi.

Fiktionalitet: Også ved fiktionalitet finder vi gentagelsen som figur; nu angår de blot ikke længere sætningsdele, men hele sætninger (og undertiden hele tekster eller væremåder generelt); hvad er fiktionalitet? Opfattelsen af fiktionalitet som noget forestillet eller som reference til noget blot muligt (en mulig verden) versus opfattelsen af fiktionalitet som forankret i menneskelig handlen som blot foregivet; fiktitivitet som mimesis; slægtskabet med legen; fiktionalitet skal markeres som fiktionalitet; om noget repræsenterer et stykke fiktionalitet er helt op til den, der producerer den (ikke noget eksempel på the intentional fallacy); Searle mener, fiktionalitet er bundet til horisontale konventioner; dette bestrides: fiktionalitet er et præ-konventionelt anliggende; der er tale om occasionsmening à la Grice (medmindre fiktionaliteten signaleres som fiktionalitet via semantisk definerede udtryk såsom "Roman" eller "Der var engang ..."; fra leg over dramaer til tekster; fiktionalitetens evolutionære rolle.

Realisme: Også ved (grad af) realisme finder vi gentagelsen som figur; her i form af fiktionelle tekster, der mimer tekster, som på sin side ikke er fiktionelle, men lever op til Grices maksimer; realismen her må skelnes fra såkaldt filosofisk realisme, dvs. fra den antagelse, at det, sproget refererer til, har eksistens uafhængigt af, om der bliver refereret til det eller ej; litterær realisme minder snarere om billedrealisme; ligesom et billede af et eller andet emne kan ses som et (for det meste defekt) eksemplar af det, det fremstiller, så er det det samme med realistiske tekster; realismekravet er ikke et krav om at lave identiske kopier, men er et krav om at have en vis lighed med bogstavelige tekster og være i stand til at påkalde sig de kontekster, disse bogstavelige tekster er frembragt i; visse har ment, at realismen er en stil; men det er ukorrekt: realismekravet er ikke blot et krav om stil; det er et krav om at mime tekster, der lever op til det filosofiske realismekrav.